

Att bevisa målbildsuppsåt vid penningtvättsbrott – möjligheter och svårigheter

Jussi Karkkulainen, universitetslärare i straff- och processrätt, Östra Finlands universitet

Abstract

Proving target intent in money laundering cases: possibilities and problems

Many criminal law researchers have stated that the volition of the perpetrator is relevant only when their purpose is a consequence that forms a part of the constituent elements of a criminal offence. Hence, the perpetrator could not have the other constituent elements of a criminal offence, e.g. circumstances, as their purpose or target. However, it has been recently stated in legal literature that the circumstances that form part of the constituent elements of an offence may also be relevant as targets of the offender. This form of criminal intent has been designated target intent (*dolus propositum*), where the offender at the time of the criminal act considers the circumstance element of a criminal offence their target.

The current paper concentrates on target intent in money laundering, where the offender must have criminal intent in relation to the fact that the property they, e.g., receive, use, convert, convey, transfer, transmit or possess has been obtained through an offence. The paper examines whether the Finnish lower court cases concerning money laundering contain facts that could work as evidence of target intent on the part of the offender. It also considers the type of problems that can arise when attempting to prove target intent in money laundering cases. The study applies qualitative content analysis within a theory-oriented approach as its main methodology.

The theory of target intent with its six subcategories – causing intent, selecting intent, ensuring intent, strengthening intent, revealing intent and desiring intent – provide a theoretical framework for the content analysis. These six subcategories represent the manifestations of target intent on a theoretical level. Most importantly, the subcategories structure the external and objectively observable facts by which the offender may express his or her will. The subcategories of target intent should therefore be utilised when assessing the possibility of target intent. By referring to these

subcategories, it is possible to assess whether the offender has acted with target intent at trial.

The analysis concludes that it is difficult to prove target intent in money laundering cases. Proving target intent in particular demands details concerning the behaviour of the perpetrator at the time of the criminal act. From the standpoint of the criminal law, intent cannot be based on thoughts and attitudes that have nothing to do with actual conduct of the offender. Hence, target intent must be apparent at the time of the offence and appear in the act in question. Money laundering is typically a drawn-out process as opposed to a spontaneous crime. This makes it challenging to recognise whether the offender has, at a certain moment, considered the definitional circumstance of his or her target. Moreover, the money launderer seldom indicates their willingness to handle only funds derived from criminal activities in an unequivocal way.

Based on the analysis, target intent mainly arises in criminal cases where the offender has also been aware of the existence of the relevant circumstance. This poses a significant challenge for target intent in money laundering cases where proving intent seems to be difficult in general. Instead of visibly showing that they are searching for property obtained through an offence, the money launderer rather wilfully avoids information concerning any illicit origins.

Keywords

Criminal law, intent, target intent, money laundering, proving intent
Straffrätt, uppsåt, målbildsuppsåt, penningtvätt, att bevisa uppsåt

1. Inledning

1.1. Undersökningens bakgrund

Uppsåt som straffrättsligt begrepp i Finland indelas vanligen i två huvudkategorier: omständighetsuppsåt, som relaterar till omständigheter som föreligger vid tidpunkten för gärningen, och följduppsåt, som gäller gärningens följder (t.ex. Asp m.fl., sida 285; Tapani m.fl., sidor 264-265; Baumbach & Elholm, sidor 163-166). 3 kap. 6 § i den finska strafflagen (FörfS 39/1889) definierar avsikts-, säkerhets- och sannolikhetsuppsåt samt villkorligt säkerhetsuppsåt som gällande uppsåtsmodeller i förhållande till gärningens följder. Strafflagen säger däremot ingenting om omständighetsuppsåt, men Högsta domstolen har gett riktlinjer för omständighetsuppsåtets kriterier. Enligt dem, krävs att gärningspersonen uppfattat det som säkert eller som övervägande sannolikt att den brottsrekvisitsenliga omständigheten föreligger (se t.ex. HD 2012:66, HD 2013:17 & HD 2014:54).

Forskarna har traditionellt ansett att en gärningsperson inte kan eftersträva omständigheter kring gärningen, eftersom omständigheterna redan föreligger

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

vid tidpunkten för gärningen. Avsiktsuppsåt kan således inte tillämpas när uppsåtet gäller gärningsomständigheter (t.ex. Gröning m.fl., sida 226; Lund Madsen, sida 70; Melander, sida 59; Waaben, sida 92; Wennberg, sida 41). Jag har trots detta i finsk (2022a; 2022b) och i nordisk (2023b) rättslitteratur utvecklat en uppsåtsmodell, *målbildsuppsåt (dolus propositum)*, som motsvarar avsiktsuppsåt men gäller sådana omständigheter som föreligger vid tidpunkten för gärningen. Uppsåtsmodellen ska således tillämpas i förhållande till brottsrekvisitsenliga omständigheter, såsom sexualbrottsoffrets ålder eller ägarförhållandet till egendom som gärningspersonen olovligen tillägnat sig. Handlingen är målbildsuppsåtlig när gärningspersonen vid tidpunkten för gärningen haft som målbild att den brottsrekvisitsenliga omständigheten föreligger.

Målbild som straffrättsligt begrepp innebär en relevant omständighet som gärningspersonen betraktar som eftertraktad, utan att hen nödvändigtvis har andra syften med handlingen. Omständigheten kan föreligga redan på förhand eller uppstå omedelbart före eller under handlingen (Karkkulainen 2022a, sida 447). En målbild är inte liktydigt med syftet med gärningen, utan en idealbild av ett ögonblick som gärningspersonen anser det vara värt att vilja uppleva. Medan avsiktsuppsåt innebär att gärningspersonen vill orsaka en relevant följd, innebär målbildsuppsåt att hen vill att den brottsrekvisitsenliga omständigheten ska föreligga vid tidpunkten för gärningen. Eftersom målbild gäller något som finns just vid tidpunkten för gärningen, eftersträvar gärningspersonen inte nödvändigtvis något framtida mål, utan vill att sakläget är sådant som uppfyller brottsrekvisit – och sådant som det rent faktiskt är (Karkkulainen 2022a, sida 452; Karkkulainen 2022b, sidor 567-569; Karkkulainen 2023b, sidor 504-508).

Man kan tillämpa målbildsuppsåt oberoende av huruvida gärningspersonen inverkat på förekomsten av den brottsrekvisitsenliga omständigheten; när det gäller omständighetsuppsåt förutsätts överhuvudtaget ingen kausalrelation mellan handling och föreliggande av omständigheten. Målbildsuppsåt betyder således inte att man vill framkalla förändringar, utan att man vill att den relevanta omständigheten ska föreligga vid tidpunkten för gärningen (Karkkulainen 2022a, sidor 455-459; Karkkulainen 2022b, sida 576; Karkkulainen 2023b, sidor 504-508). Det är alltså fråga om en viljeattityd till en relevant omständighet. Denna inställning är mycket olik en accepterande attityd eller en ligkiltig attityd, vilket är betecknande för svenska, norska och danska uppsåtsmodeller av *dolus eventualis* (se t.ex. Asp m.fl., sidor 290-291; Ulväng, sidor 118-119; Matningsdal 2015, sidor 194-199; Münther & Palmann, sida 50; Lund Madsen, sidor 73-80; sammandrag av gällande nordiska uppsåtsmodeller se Karkkulainen 2023b, sidor 495-496).

1.2. Undersökningens problemställning och syfte

Vid penningtvättsfall är den avgörande omständigheten det faktum att penningtvättsåtgärder riktas mot egendom som härrör från brott (Haugen

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

& Sverdrup Ejfestad, sida 441; Hyttinen & Tapani, sida 803; Holmquist, sidor 175-176; Elholm m.fl., sida 747; Nuotio & Majanen, sida 1087). Enligt de traditionella uppfattningarna skulle en gärningsperson inte kunna ha som avsikt att en viss egendom förvärvats genom brott, så som brottsrekvisiten för häleri och penningtvätt förutsätter (Asp m.fl. sida 288; Matikkala 2005, sida 471; Lappi-Seppälä & Melander, sida 67). När det gäller målbildsuppsåt, har gärningsperson däremot som målbild – hen *vill* alltså – att egendomen som penningtvättsåtgärderna riktas mot härrör från brott. Jag undersöker följande forskningsfrågor:

- 1) Innehåller fallen i undersökningsmaterialet sådana fakta som kan visa på att gärningspersonen handlat målbildsuppsåtligt?
- 2) Vilka svårigheter med att bevisa målbildsuppsåt kan identifieras mot bakgrund av penningtvättsfallen?

Den här undersökningen avser att granska huruvida målbildsuppsåtsteorin kan vara till nytta när det gäller uppsåtsbedömning vid penningtvättsbrott. Artikelns primära syfte är således att granska denna nya uppsåtsteori, och penningtvättsbrott agerar som ett belysande exempel på teorins tillämplighet och eventuella svårigheter. Uppsåtsbedömning vid penningtvätt har ansetts vara speciellt komplicerat (Tapani 2013, sida 790; Hyttinen 2021, sidor 382-395). Därför är det viktigt att undersöka vilka möjligheter och vilka svårigheter som kan anknyta till målbildsuppsåt vid konkreta penningtvättsfall.

Artikeln syftar dessutom till att för en nordisk läsekrets presentera den senaste finska straffrättsliga diskussionen om uppsåt. Målbildsuppsåt baserar sig på kritisk rättsdogmatik, eftersom i Finland de enda gällande uppsåtsmodellerna rörande gärningsomständigheter är säkerhets- och sannolikhetsuppsåt. Målbildsuppsåt hör således – åtminstone än så länge – inte till de hävdvunna och faktiskt tillämpade uppsåtsmodellerna i Finland och i övriga nordiska länder. Jag har emellertid föreslagit att till den finska strafflagen foga en bestämmelse som skulle definiera tillämpliga uppsåtsmodeller gällande omständighetsuppsåt. Denna bestämmelse borde, enligt min mening, innehålla inte bara sannolikhets- och säkerhetsuppsåt, utan också målbildsuppsåt och en uppsåtsmodell rörande avsiktlig eller medveten ovetskap (Karkkulainen 2023a, sidor 106-120). Resultaten av förhandenvarande undersökning skulle kunna befärma en diskussion om målbildsuppsåtets tillämplighet också i övriga nordiska länder.

Den här artikeln inriktar sig på att bevisa uppsåt i förhållande till gärningsomständigheter. Därför undersöks inte uppsåt i förhållande till andra element av nordiska definitioner av penningtvätt. Av samma anledning undersöks inte heller specialfrågor gällande nordiska penningtvättsbestämmelser och andra allmänna förutsättningar för straffansvar.

1.3. *Gällande finsk lagstiftning om penningtvätt och om beviskrav*
32 kap 6 § i den finska strafflagen föreskriver:

Den som

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

- 1) tar emot, använder, omvandlar, överlåter, överför, förmedlar eller innehar egendom som förvärvats genom brott eller vinning av brott, eller egendom som kommit i stället för sådan egendom eller vinning, och gör det för att bereda sig eller någon annan nytta, för att dölja eller maskera vinningens eller egendomens olagliga ursprung eller för att hjälpa gärningsmannen att undandra sig de rättsliga följderna av brottet, eller
- 2) i fråga om egendom som förvärvats genom brott eller vinning av brott, eller egendom som kommit i stället för sådan egendom eller vinning, döljer eller maskerar egendomens eller vinningens rätta karaktär, ursprung eller belägenhet eller förfogandet över den eller de rättigheter som är knutna till den, eller bistår någon annan vid sådant döljande eller sådan maskering, ska för *penningtvätt* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Den finska strafflagen innehåller också straffbestämmelser för grov penningtvätt (32 kap. 7 §), stämpling till grov penningtvätt (32 kap. 8 §), penningtvätt av oaktsamhet (32 kap. 9 §) och penningtvättsförseelse (32 kap. 10 §). Penningtvättsbrott är anknutna gärningar som alltid förutsätter att ett förbrott begåtts. Penningtvättsåtgärderna riktas mot den egendom eller mot den vinning som förvärvats genom förbrottet (RP 285/2010 rd, sida 3). Sådan egendom kan härröra från vilket brott som helst, också från en handling vars straffbarhet är baserad på lagstiftning utanför strafflagen (Hyttinen & Tapani, sida 794; Nuotio & Majanen, sida 1085). En förutsättning för straffbarhet är inte att gärningspersonen av förbrottet döms till straff eller att hen ens är känd. Preskription av förbrottet utgör inte heller ett hinder för att tillämpa bestämmelsen om penningtvätt (RP 53/2002 rd, sidor 36-37; Tapani 2013, sidor 790-793; Nuotio & Majanen, sidor 1085; på liknande sätt i Danmark, se lovforslag nr. 147 af 21.2.2018, sida 12; Elholm m.fl., sidor 747-748, Røn, sida 222; i Sverige se Holmquist, sidor 170-173; Asp & Ulväng, sidor 99-101 och i Norge se Matningsdal 2021, sida 411; Haugen & Sverdrup Efstestad, sida 441).

Enligt 17 kap. 3 § i den finska rättegångsbalken (FörfS 4/1734) krävs det för en fällande dom att det inte finns något rimligt tvivel om att svaranden är skyldig. Den finska lagstiftningen säger dock inte explicit vilka beviskrav som borde ställas gällande förbrottet. Även i förarbetena konstateras bara att straffansvar för penningtvätt förutsätter att det ska anses vara utrett att ett förbrott begåtts och att en ekonomisk fördel erhållits genom förbrottet (RP 53/2002 rd, sida 37). I den senaste finska rättslitteraturen har man ansett att det inte bör föreligga rimligt tvivel om att förbrottet har begåtts (Hyttinen 2021, sida 461; Hyttinen & Tapani, sidor 798-799; jfr Hyttinen 2017b, sidor 840-841, 851).

I Finland krävs för straffansvar för penningtvätt dessutom att det inte föreligger rimligt tvivel om att gärningspersonen handlat uppsåtligt (Frände 2009,

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

sidor 366-370; Nuutila, sida 217; Korkka-Knuts m.fl., sida 188; se också Asp m.fl., sida 294; Andenæs m.fl., sida 240; Gröning m.fl., sida 237). Vid konstruktionen av uppsåt måste man således ta hänsyn till existerande bevismöjligheter (Koponen 2002, sida 305; Frände 2012, sida 112; Jareborg 2016, sida 85). För att granska målbildsuppsåtets användbarhet i strafflagskipningen, är det alltså viktigt att undersöka hur möjligt det är att bevisa målbildsuppsåt vid olika brottstyper.

1.4. Undersökningsmaterial och undersökningsmetod

Undersökningsmaterialet består av finska underrättsdomar från år 2021 med brottsbeteckningarna penningtvätt, grov penningtvätt och penningtvätt av oaktsamhet. Med stöd av informationsbegäran och ansökan om tillstånd till vetenskaplig forskning erhöll jag 183 dokument. Först genomförde jag en preliminär analys för att avgränsa materialet. Med tanke på materialets teoretiska omfattning, valde jag ut 55 domar för närmare analys. Avgränsningen av materialet skedde på basis av mättnadströskeln: det ursprungliga materialet innehöll många likadana brottsfall och mål som åklagaren hade avskrivit, varför jag inte gjorde någon ytterligare analys av sådana dokument som inte skulle ha innehållit betydelsefull information med hänsyn till mina forskningsfrågor.

Jag analyserade undersökningsmaterialet med hjälp av kvalitativ innehållsanalys, vilket är en lämplig undersökningsmetod för att analysera skrivna helheter som texter. Innehållsanalysen syftar till att skapa en skriftlig och tydlig beskrivning av ett fenomen som framträder i ett skriftligt material (se Tuomi & Sarajärvi, sidor 103, 117-118; Neuendorf, sidor 9-15). Det finns tre olika huvudtyper av innehållsanalys: Materialinriktad innehållsanalys utgår från materialet, utan att analysen alls påverkas av den teoretiska referensramen. Teoribunden och teoriinriktad innehållsanalys styrs däremot av teorin, och avsikten är att skapa en teoretisk helhet med hjälp av den teoretiska bakgrunden. När det gäller den teoribundna analysen, selektas analysenheterna från det material som ska analyseras, medan den teoriinriktade analysen stöder sig på en referensram och på begrepp som är kända redan från början av undersökningsprojektet. Det första steget av analysen är då att bilda en analysstomme baserad på ett begreppssystem som redan existerar (Tuomi & Sarajärvi, sidor 108-114 och 122-135).

I min undersökning av materialet var analysen teoriinriktad, det vill säga att analysen styrdes av målbildsuppsåtsteorin. Analysstommen baserades således på tidigare litteratur om målbildsuppsåt. Målbildsuppsåtsteorin är uppbyggd av sex underkategorier: genomförande av målbild, val av målbild, förvissande om målbild, stärkande av målbild, avslöjande av målbild och målbild som osynlig önskan. Syftet med underkategorierna är att strukturera uppsåtsbedömningen. Underkategorierna utgör således inte självständiga uppsåtsformer. Därför bör man granska en viss gärning i förhållande till alla sex underkategorier. Genom att göra en helhetsbedömning med hjälp av

underkategorierna, kan lagskiparen dra slutsatser om huruvida gärningspersonen handlat målbildsuppsåtligt (Karkkulainen 2022a, sidor 453-462; Karkkulainen 2022b, sidor 572-580; Karkkulainen 2023b, sidor 508-521).

Innehållsanalys kan vara ett lämpligt verktyg för att testa tidigare kunskap, teorier och hypoteser i en ny kontext (se Miles m.fl., sidor 75-76; Tuomi & Sarajärvi, sida 110). Med hjälp av teoriinriktad innehållsanalys kan jag således granska hur det funktionella målbildsuppsåtets underkategorier (utvecklade i mina studier, se Karkkulainen 2022a; 2022b; 2023b) visar sig i faktiska penningtvättsfall. På det sättet kan slutsatser dras om hur lätt eller hur utmanande en tillämpning av målbildsuppsåtsteorin skulle vara i praktiken.

Jag vill understryka att den här undersökningen inte syftar till att utreda gällande finsk rättspraxis. Underrättsdomarna undersöks alltså inte i egenskap av rättskällor för att kunna definiera hur man borde bedöma uppsåt. Det primära är i stället att analysera de faktiska handlingskomplexen bakom domar – inte att analysera målens utgång i tingsrätterna. De tidigare nämnda finska underrättsdomarna bildar således observationsdata, och jag har koncentrerat mig på att dra slutsatser av en viss teoriers tillämplighet baserad på empirisk forskning. I undersökningen har jag inte heller avsett att utveckla en ny uppsåtsteori, utan stöder mig på tidigare rättsdogmatisk teoribildning. Genom att empiriskt undersöka konkreta rättsfall ur målbildsuppsåtsteorins synvinkel, producerar jag i stället kunskap till stöd för en senare rättsdogmatisk diskussion om straffrättsligt uppsåt.

I följande avsnitt, avsnitt två, granskar jag huruvida undersökningsmaterialet innehåller sådana fakta som skulle visa på målbildsuppsåt, alltså att gärningspersonen vid tidpunkten för gärningen haft som målbild att penningtvättsåtgärderna riktades mot egendom som förvärvats genom brott. I avsnitt tre tar jag upp sådana allmänna problem som kunnat identifieras i materialet kopplat till att bevisa målbildsuppsåt vid penningtvättsfall. I det sista avsnittet, avsnitt fyra, sammanfattar jag undersökningens centrala slutsatser.

2. Målbildsuppsåtets underkategorier i undersökningsmaterialet

2.1. Genomförande av målbild

Genomförande av målbild gäller situationer där gärningspersonen orsakar den brottsrekvisitsenliga omständigheten (Karkkulainen 2022a, sidor 455-456; Karkkulainen 2022b, sidor 574-575; Karkkulainen 2023b, sidor 510-513). Vid penningtvätt kan gärningspersonen genomföra sin målbild genom att själv orsaka att viss egendom kommer att härröra från brott. Detta kan till exempel ske genom att stjäla en cykel. Cykeln har ursprungligen inte varit ett föremål som härrör från brott. Men, när gärningspersonen stjälar den, omvandlas dess rättsliga status till en cykel som förvärvats genom brott. Vissa pengar kan också bli till tillgångar som förvärvats genom brott, till exempel genom

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

förskingring eller genom underlåtenhet att deklarerera dem som skattepliktig inkomst. När gärningspersonen fortsätter det brottsliga förfarandet från förbrottet till penningtvätten, kan gärningspersonen under den sistnämnda handlingen ha som målbild att åtgärderna riktas mot egendom som hen skaffat sig genom förbrottet – bara på detta sätt tvättas vissa svarta pengar vita.

Genomförande av målbild kan således vara möjligt i bara några fall av så kallad självtvätt, vilket betyder att gärningspersonen tvättar brottsvinster från brott som hen själv begått (Hyttinen 2017a, sida 334; Holmquist, sida 171; Piippo, sidor 1242-1243). I Sverige omfattar kriminalisering av penningtvätt också åtgärder beträffande egendom som härrör från brott som gärningspersonen själv begått (se Holmquist, sidor 176 och 178; Asp 2022). Även i Norge och i Danmark har det straffbara området utvidgats till att omfatta också självtvätt (se Haugen & Sverdrup Efstjed, sida 441; Matningsdal 2021, sidor 417-420; Elholm m.fl., sida 746).

I Finland trädde den utvidgade självtvättskriminaliseringen i kraft den 11 december 2020 (se vidare Piippo 2021; Nuotio & Majanen, sidor 1092-1094). Undersökningsmaterialet innehåller emellertid bara fall där domstolen tillämpat den tidigare penningtvättsbestämmelsen, eftersom de gärningar som domarna gäller begåtts före ikraftträdandet av den utvidgade självtvättskriminaliseringen. Därför förkastades till exempel åtalet i fall 1, eftersom den åtalade själv begått förbrottet. Däremot ansåg domstolen i fall 2 att penningtvättsåtgärderna var så fortgående och planmässiga att de utgjorde den väsentligaste och mest klandervärda delen av brotten i fråga. Den åtalade hade som gäldenär exempelvis överfört sin egendom till utländska bankkonton för att vid ett utsökningsförfarande göra den oåtkomlig för sina borgenärer. Dessutom hade hen inte uppgivit sina inkomster i inkomstdeklarationen. På det sättet hade hen själv orsakat att den egendom som penningtvättsåtgärderna senare riktades mot, blivit till egendom som härrörde från brott.

Undersökningsmaterialet visar att det trots allt är ganska svårt att bevisa vem som har begått förbrottet. I fall 3 och fall 4 hade åklagaren inte bevisat att den åtalade skulle ha tvättat brottsvinster från brott som hen själv begått. I annat fall skulle hen ha dömts endast för förbrottet. Också i fall 5 och i fall 31 förblev gärningspersonen av förbrottet okänd. Att få fram faktiska bevis som visar att gärningspersonen själv orsakat att viss egendom förvärvats genom brott, verkar således vara en ganska stor utmaning.

2.2. Val av målbild

Val av målbild gäller situationer där gärningspersonen väljer mellan två eller flera alternativ som redan existerar och väljer just den brottsrekvisitsenliga omständigheten. Val av målbild kan ta sig uttryck i att gärningspersonen väljer olika slags medel som möjliggör att den brottsrekvisitsenliga omständigheten föreligger när hen begår brottet (Karkkulainen 2022a, sidor 456-458; Karkkulainen 2022b, sidor 575-576; Karkkulainen 2023b, sidor 513-515). I mål

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

6 köpte den åtalade ett keramikföremål på auktion till ett pris av 3 705 euro. Föremålets faktiska värde uppgick till 25 000 euro, eftersom det var designat av en ansedd konstnär. Den åtalade hade tidigare besökt konstnären och varit speciellt intresserad av föremålet. Konstnären hade senare avlidit och föremålet stulits. Innan den åtalade köpte föremålet, hade en dödsbodelägare underrättat hen om att någon hade stulit föremålet. Därför visar förfarandet att gärningspersonen kan ha haft som målbild att den köpta egendomen härrörde från brott – genom att söka rätt på ett stulet konstverk, kunde hen köpa det billigt.

Också i fall 5 hade den åtalade berett sig nytta genom att köpa en stulen mobiltelefon till ett pris av 400 euro via Tor-nätverket. Därefter sålde hen mobilen, vars faktiska värde var 2 000 euro, för 800 euro. Fall 7 gäller en gärningsperson som på nätet blev bekant med "tvättbjörnen" som letade efter en person som skulle tvätta pengar. Den åtalade fick hälften av den tvättade egendomen som vederlag för att överföra "tvättbjörnens" tillgångar till sitt eget bankkonto. I ljuset av dessa fakta verkar det som att den åtalade hade som målbild att hantera just svarta pengar, eftersom hen antog "tvättbjörnens" erbjudande. I fall 8 däremot, övertalade gärningspersonen som begått förbrottet penningtvättaren att ta ut pengar genom att försäkra hen om att det inte var fråga om brottsligt förfarande. I den här situation kan man inte säga att penningtvättaren skulle ha haft som målbild att pengarna hade förvärvats genom brott – snarare tvärtom.

2.3. Förvissande om målbild

Förvissande om målbild handlar om situationer där gärningspersonen förvissat sig om att den brottsrekvisitsenliga omständigheten föreligger. Gärningspersonen vill således aktivt få visshet om att den föreligger (Karkkulainen 2022a, sidor 458-459; Karkkulainen 2022b, sidor 576-577; Karkkulainen 2023b, sidor 515-516). Undersökningsmaterialet innehåller inga fall där gärningspersonen förvissat sig om att egendomen som penningtvättsåtgärderna riktades mot härrörde från brott. I stället är det mer vanligt att gärningspersonen försöker hålla sig i ovetskap om detta faktum – alltså inte vill få visshet om den relevanta omständighetens existens. Till exempel i fall 9 hade den åtalade tagit emot, innehaft och sålt en stulen cykel utan att ta reda på varifrån cykeln härrörde. En sådan situation visar i sig inte att den åtalade haft som målbild att cykeln förvärvats genom brott, utan snarare att hen ställt sig likgiltig till cykelns ursprung.

Under senare år har utvecklingen av kommunikationsteknologin ändrat de sätt på vilka penningtvätt kan genomföras. Till exempel fungerar snabbmeddelanden och virtuell valuta, Bitcoin, som verktyg vid penningtvätt (Andersén, sidor 25-27). I fall 10 hade gärningspersonen av förbrottet och den åtalade penningtvättaren skickat snabbmeddelanden till varandra. Meddelandena visade att penningtvättaren var medveten om att egendomen

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

härörde från brott, men de visade inte att hen ställt sig speciellt positivt till detta faktum.

I fall 11 hade två personer ingått avtal rörande penningtvättsåtgärdernas genomförande. Det var således fråga om ett planmässigt förfarande, men diskussionerna mellan de delaktiga innehöll inget förvissande om att egendomen härörde från brott. Inte heller i fall 12 var det fråga om förvissande om målbild, eftersom förvissandet inte rörde egendomens ursprung. Penningtvättaren hade förvissat sig om att paketen som hen transporterade från Finland till Estland inte innehöll narkotika. Hen erkände dock senare att hen vetat om att paketen innehöll svarta pengar. Förfarandet visar att penningtvättaren åtminstone inte ville smugla narkotika. Trots detta kan hen ha haft som målbild att transportera svarta pengar, men förvissandet gällde inte detta faktum.

2.4. Stärkande av målbild

Stärkande av målbild gäller situationer där gärningspersonen stärker den brottsrekvisitsenliga omständigheten eller upprätthåller det sakläge som motsvarar hens målbild i form av en serie brott (Karkkulainen 2022a, sida 460; Karkkulainen 2022b, sidor 577-579; Karkkulainen 2023b, sidor 516-518). I penningtvättsfallen i undersökningsmaterialet riktar gärningspersonen ofta många olika penningtvättsåtgärder mot en viss egendomsdel. Bara en åtgärd skulle kunna uppfylla brottsrekvisitet för penningtvätt, men gärningspersonen tar ut och överför pengar och upprepar detta förfarande gång på gång. Från början riktas handlingarna mot egendom som ursprungligen härörde från ett brott, men efter otaliga penningtvättsåtgärder härrör egendomsdelen från ännu mer komplex brottslig verksamhet. En sådan systematik kan visa på att gärningspersonen velat rikta åtgärderna mot just tillgångar som förvärvats genom brott.

Fall 13 exemplifierar penningtvätt som genomfördes synnerligen planmässigt. Bolag A:s verkställande direktör V tog emot två belopp på cirka 20 000 euro och 15 000 euro till bolag A:s bankkonto. Tillgångarna hade förskingrats från bolag B. Därefter skrev V två falska fakturor i bolag A:s namn samt bokförde falska fakturor från bolag C och D i bolag A. Förfarandet fortsatte genom att med hjälp av fyra medgärningspersoner och med falska fakturor överföra tillgångar i sju olika bolags namn. Bolag A:s bankkonto användes endast som genomgångskonto för att maskera egendomens olagliga ursprung. Också i fall 14 hade den åtalade systematiskt använt sitt tjeckiska bankkonto för att tvätta ett totalt belopp om 22 500 euro som gärningspersonen till förbrottet hade tillskansat sig genom att vilseleda ett franskt bolag. Penningtvättaren hade överfört 10 500 euro till ett malaysiskt bankkonto och tagit ut sammanlagt 12 000 euro som kontantuttag från tre olika bankomater i Helsingfors. Därefter hade hen överlåtit kontanter till ett värde av 11 000 euro till en främling i Helsingfors och sänt 1 000 euro till en annan person i Malaysia.

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

Även egendomsmängden och dess natur kan ha betydelse när det gäller att gärningspersonen stärkt den brottsrekvisitsenliga omständigheten genom att seriemässigt genomföra penningtvätt. Den åtalade i fall 15 hade i sitt lager gömt och förvarat 20 stulna redskap och stora arbetsmaskiner. I fall 7 var det uppseendeväckande att den åtalade T i samförstånd med N, under fem på varandra följande dagar, tagit emot sammanlagt 242 000 euro på N:s bankkonto. Att ta emot cirka 40 000 euro per dag i en jämn ström visar på planmässighet, i synnerhet som T och N snabbt tog ut pengarna från kontot och räknade om en del av dem till Bitcoin. Också i fall 16 hade penningtvättaren systematiskt tagit emot en annan persons ogrundade skatteåterbäringar till ett värde av 31 600 euro. Därefter hade hen tagit ut pengarna från sitt konto som kontantuttag och köpt guld. Till slut överlät hen pengarna till en främling, men fick behålla sitt vederlag. Sådana fakta visar att penningtvättsbrottet varit systematiskt och planmässigt. Det betyder dock inte nödvändigtvis att penningtvättaren haft som målbild att pengarna som hen systematiskt tar emot och till exempel räknar om till Bitcoin härrör från brottslig verksamhet.

2.5. Avslöjande av målbild

Avslöjande av målbild rör sig om situationer där gärningspersonen på något sätt avslöjar sin målbild i gärningsögonblicket eller vid en tidpunkt med nära anknytning till gärningen. Vanligtvis tar sig avslöjande av målbild uttryck i verbal eller i skriftlig kommunikation. Avslöjande av målbild handlar således om handlingar som inte i sig uppfyller något brottsrekvisit, men som på varierande sätt lyfter fram den målbild gärningspersonen har (Karkkulainen 2022a, sida 461; Karkkulainen 2022b, sida 579; Karkkulainen 2023b, sidor 519-520).

Baserat på undersökningsmaterialet är det inte typiskt för penningtvättare att deklarerat att "jag vill hantera svarta pengar". Däremot kan målbildsuppsåt avläsas från några framställningar som avslöjar varför gärningspersonen befattar sig med penningtvättsbrottet: I fall 13 skickade den åtalade till sina medgärningspersoner ett meddelande, i vilket hen berättade att syftet med penningtvätten var att hjälpa sin vän att "komma på fötter". Hen ville således tvätta sin väns brottsvinster för att lösa vännens problem. Även faktum som visar att förfarandets avsikt varit att skaffa sig ekonomisk vinning kan i någon mån visa på att penningtvättaren haft som målbild att tvätta just brottsvinster: I fall 9 köpte penningtvättaren en värdefull cykel från en tjuv till ett pris av 15 euro. Därefter sålde hen cykeln för 600 euro. På motsvarande sätt hade den tilltalade i fall 17 köpt en stulen arbetsmaskin till ett pris av 250 euro, trots att hen omedelbart efter själva tidpunkten för köpet sålde den vidare för 950 euro.

Undersökningsmaterialet innehåller också fall där den åtalades beteende visar på att hen målmedvetet strävat efter att dölja eller maskera egendomens olagliga ursprung: I fall 18 dömdes den åtalade för åtta fall av grov penningtvätt. Penningtvättaren flyttade stulna traktorer och frontlastare med tillbehör från en ort till en annan. Därefter tog hen bort klistermärken som innehöll

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

tillverkningsnummer. Dessutom registrerade hen arbetsmaskinerna i några bolags namn och sålde dem med oriktiga identifikationsuppgifter. På liknande sätt hade den åtalade i fall 19 köpt en värdefull moped billigt och avlägsnat alla ursprungliga märkningar.

I fall 20 uppträdde den åtalade under en annan persons namn när hen sålde stöldgods på nätet. Att använda ett oriktigt namn påvisar i någon mån att penningtvättaren avsiktligt säljer stöldgods. Också i fall 21 var det fråga om att den åtalade försökte dölja sina identifikationsuppgifter: Penningtvättaren registrerade sig i Finland med oriktiga adressuppgifter. Hen hade inget arbete och hade inga övriga lagliga inkomstkällor. Trots detta sattes det in betydande pengabelopp på hens bankkonto, vilket visade att syftet med registreringen i Finland var att göra det möjligt att öppna ett genomgångskonto.

Ett motsvarande undanhållande visar fall 7, där penningtvättaren fick Whatsapp-meddelanden som innefattade information om pengar som hen snart skulle få. Tvättaren reagerade på meddelandena och uppmanade avsändaren att radera dem. I fall 22 tog penningtvättarna däremot emot cirka 12 000 euro på sina bankkonton, belopp som de senare också tog ut. Det märkvärdiga var att de forslade kontanterna gömda i en leksaksnalle till en automat som växlade euro till Bitcoin. Sådana här uppseendeväckande fakta visar att penningtvättaren varit medveten om att det är något skumt med pengarna och därför vill försöka dölja sina spår genom särskilda åtgärder. Däremot är det inte självklart att penningtvättaren haft som målbild att pengarna härrör från brott.

2.6. Målbild som osynlig önskan

Målbild som osynlig önskan handlar om att gärningspersonen har målbildsuppsåt på psykologisk nivå. För utomstående lyckas hen emellertid dölja sin inställning till den brottsrekvisitsenliga omständigheten. Gärningen ser således ut som att gärningspersonen inte skulle handla målbildsuppsåtligt. Trots detta vill gärningspersonen lika starkt som vid övriga underkategorier att en relevant omständighet föreligger; ett otydligt önsketänkande räcker inte för att uppfylla målbildsuppsåtets definition. Osynlig önskan i detta sammanhang betyder bara att man inte från personens beteende kan avläsa att den brottsrekvisitsenliga omständigheten motsvarar hens målbild vid tidpunkten för gärningen. Därför kan endast gärningspersonen själv efteråt visa på målbildsuppsåt genom att erkänna vilken målbild hen haft (Karkkulainen 2022a, sidor 461-462; Karkkulainen 2022b, sidor 579-580; Karkkulainen 2023b, sidor 520-521).

Undersökningsmaterialet innehåller inga fall där gärningspersonen entydigt skulle ha erkänt att hen haft som målbild att åtgärderna riktats mot egendom som förvärvats genom brott. Det kan också antas att gärningspersonen erkänner målbild endast indirekt (Karkkulainen 2022a, sida 462; Karkkulainen 2022b, sida 579; Karkkulainen 2023b, sidor 520-521). I några mål har penningtvättaren indirekt erkänt att förfarandet varit medvetet och avsiktligt. De

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

här erkännandena kan avläsas från uttalanden där de åtalade anför skäl för penningtvättsåtgärder: I fall 23 berättade de åtalade att motivet för penningtvätt var de utlovade ersättningarna. Även i mål 17 erkände penningtvättaren att hen vidtog åtgärder för att bereda sig ekonomiska vinning. Den åtalade i mål 24 berättade för sin del att hen ställde sitt bankkonto till förfogande för gärningspersonen av förbrottet, eftersom hen på det sättet kunde få "lättförtjänta pengar".

Gärningspersoner kan också ange en desperat situation som orsak till penningtvätt. I fall 25 och i fall 26 erkände den åtalade att hen insåg att förfarandet var olagligt. Hen hade dock inget annat val än att tjäna pengar genom penningtvätt för att kunna finansiera sitt drogberoende. Däremot, i fall 27, berättade penningtvättaren att hen behövde pengar för hälsovård. Därför tog hen emot pengar när någon i Tor-nätverket bad om det. Penningtvättaren kan också motivera sitt beteende med ett behov att hjälpa andra: I fall 28 berättade den åtalade att hen stod i skuld till vissa personer. Därför ville hen hjälpa sina borgenärer genom att tvätta deras brottsvinster.

Gärningen kan vara målbildsuppsåtlig även om gärningspersonen inte speciellt njuter av att begå handlingen. Hen kan ha som målbild att tillgångar som penningtvättsåtgärderna riktas mot har förvärvats genom brott för att på så sätt skaffa sig ekonomisk vinning eller dölja egendomens ursprung. Gärningspersonens vilja kan således riktas också mot övriga ändamål utöver den relevanta gärningsomständigheten (se Karkkulainen 2022b, sida 566-569; Karkkulainen 2023b, sidor 504-508). Följaktligen har också en gärningsperson som erkänner att hen börjat med penningtvättsåtgärder för att skaffa sig vinning eller för att hjälpa andra handlat målbildsuppsåtligt. Hen har som målbild haft att tvätta just brottsvinster, eftersom åtgärderna möjliggjort uppnåendet av övriga ändamål.

3. Allmänna svårigheter med målbildsuppsåt vid penningtvättsbrott

3.1. Att bevisa målbildsuppsåt vid en längre brottskedja

Uppsåtet måste föreligga i gärningsögonblicket (se t.ex. Roxin & Greco, sidor 588-589; Gröning m.fl., sida 226). När det gäller målbildsuppsåt är det centralt att penningtvättaren har som målbild att egendomen härrör från brott just vid tidpunkt för gärningen. Ett generellt önsketänkande före eller efter gärningen räcker alltså inte för att uppfylla uppsåtskravet (Karkkulainen 2022a, sida 447; Karkkulainen 2022b, sida 568; Karkkulainen 2023b, sidor 508-509). Vid penningtvätt är det dock inte lätt att definiera gärningsögonblicket (Hyttinen 2021, sida 513). Penningtvättsbrott genomförs vanligen inte i en handvändning. I stället bildar de en längre händelsekedja (Sahavirta, sidor 24-36; Berg & McCarthy, sidor 4-9). Traditionellt anses penningtvätt omfatta tre

faser: placering (*placement*), skiktning (*layering*) och integrering (*integration*) (Andersén, sidor 21-24; Berg & McCarthy, sida 7; Baker & Napper, sida 9).

Undersökningsmaterialet stödjer uppfattningen att penningtvätt kan genomföras som en del av en längre brottskedja. Till exempel i fall 18 var sammanlagt åtta personer ställda inför rätta, åtalade på 61 åtalpunkter. En av de åtalade dömdes för åtta fall av grov penningtvätt. I fall 29 var antalet åtalpunkter så stort som 111. Brottskedjan hade fem åtalade och 106 målsäganden. Till skillnad från till exempel ett knytnävsslag, utgörs ekonomiska brott vanligen av en eller flera rättshandlingar (Tapani 2004, sida 223; Asp & Ulväng, sida 11). Den brottsbeskrivningsenliga rättshandlingen kan vara en del av en längre kedja bestående av både lagliga och olagliga åtgärder. Lagskiparen borde således kunna skilja brottsrekvisitsenliga rättshandlingar från rättshandlingar i laglig verksamhet (Koponen 2004, sida 109). Också penningtvättaren kan därför ta emot pengar som härrör från brott som har samband med laglig verksamhet (Tapani 2013, sida 791). Då härrör en del av de tvättade pengarna från brottslig och en del från laglig verksamhet (Hyttinen 2017b, sida 851).

Det faktum att vissa enskilda gärningar kan utgöra straffrättsligt betydande penningtvättsåtgärder, medan andra enstaka transaktioner är helt lagliga, gör uppsåtsbedömningen mer utmanande (Hyttinen 2021, sida 392). Vid häleri och penningtvätt kan man också tala om påföljande uppsåt. Den objektiva sidan av straffansvar kan vara uppfylld tidigare, medan den subjektiva sidan inte blir uppfylld förrän uppsåt föreligger (se Waaben & Langsted, sidor 204-205; Baumbach & Elholm, sida 189). När det gäller målbildsuppsåt borde åklagaren kunna bevisa att gärningspersonen 1) vid tidpunkten för gärningen velat att 2) en viss egendomsdel härrör från brott.

Jag anser, att det kan vara mer otvetydigt att definiera huruvida gärningspersonen varit medveten om tillgångarnas ursprung vid någon tidpunkt än att bedöma när penningtvättaren velat att åtgärderna riktas mot egendom som förvärvats genom brott. Detta kan innebära att lagskiparen löper en risk att inte lyckas skilja mellan en person som vid vissa tidpunkter haft som målbild att en viss egendom härrör från brott och en person som rent allmänt har en välvillig attityd till att inlåta sig i penningtvättsåtgärder. För att inte kompromissa med uppsåtskravet, borde åklagaren leda i bevis att den åtalade just vid vissa tidpunkter haft som målbild att en viss egendomsdel förvärvats genom brott. Mot bakgrund av undersökningsmaterialet, skulle det ändå kunna vara svårt att lägga fram faktabevis som tydligt skulle bevisa målbildsuppsåt.

3.2. *Målbildsuppsåt och medvetenhet om att en relevant omständighet föreligger*

Undersökningsmaterialet stödjer uppfattningen att den åtalade penningtvättaren ofta bestrider åtalet, eftersom hen inte varit medveten om att egendomen härrört från brottslig verksamhet (se vidare Hyttinen 2021,

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

sidor 383-384). I sådana fall uppfylls typiskt sett inte uppsåtskravet, och den åtalade döms, i enlighet med det subsidiära straffyrkandet, för penningtvätt av oaktsamhet (t.ex. fall 9, 30 & 31). I Finland är den gällande nedre gränsen för både följdupsåt och omständighetsupsåt sannolikhetsupsåt. Gärningspersonen måste således uppfatta det som övervägande sannolikt att en relevant omständighet föreligger.

Uppsåtsbedömningen har också i undersökningsmaterialets fall – med några undantag – baserats på sannolikhetsupsåt. Här har tingsrätten tilläpplat en uppsåtsmodell som Sahavirta år 2008 utvecklade i sin doktorsavhandling (t.ex. fall 33, 34 och 35). Enligt den modellen uppfylls uppsåtskravet om penningtvättaren haft en accepterande eller uppenbart likgiltig attityd till möjligheten att egendomen härrör från brott (Sahavirta, sida 174). Enligt min uppfattning, är det dock inte längre godtagbart att tillämpa denna uppsåtsmodell, eftersom Högsta domstolen senast under 2010-talet gett riktlinjer för omständighetsupsåt och avskrivit voluntativa teorier baserade på acceptans eller på likgiltighet.

Målbildsuppsåt baserar sig endast på gärningspersonens viljebildning (se Karkkulainen 2022a, sida 464; Karkkulainen 2023b, sidor 508-509). Mot bakgrund av analysen, verkar dock målbildsuppsåt närmast vara en tillämplig uppsåtsform vid situationer där gärningspersonen också varit medveten om att egendomen härrör från brott. Målbildsuppsåt kan således knappast lösa problemsituationer där det är svårt att bevisa sannolikhetsupsåt. Till exempel i fall 6, där den åtalade köpt ett värdefullt keramikföremål billigt på auktion, skulle målbildsuppsåt ändå kunna vara en lämplig uppsåtsmodell, trots att uppsåtskravet enligt domstolen inte var uppfyllt. Med hänsyn till att den åtalade tidigare hade varit intresserad av just detta keramikföremål och att hen före tidpunkten för köpet fått kunskap om att detta unika föremål stulits, kan den åtalade ha haft som målbild att köpa just det här stulna föremålet. Däremot bevisades inte sannolikhetsupsåt, eftersom föremålet hade sålts på ett välrenommerat auktionshus och den åtalade trovärdigt berättade att hen inte kunde minnas att ha sett just det här föremålet tidigare.

Vid såväl häleri och penningtvätt som vid narkotikabrott är det inte ovanligt att till exempel en narkotikakurir håller sig i medveten ovetskap om vilken typ av narkotika och vilken mängd hen transporterar. Kravet på övervägande sannolikhet sätter i dessa situationer uppsåtsribban högt (Koponen 2007, sidor 42-43; Sahavirta, sida 174; Frände 2012, sida 123-124; Gröning m.fl., sida 236). I Norge har detta varit en viktig motivering till eventuellt uppsåt (*dolus eventualis*) (Andenæs m.fl., sida 239; Gröning m.fl., sida 236). Också i Danmark innefattar uppsåtets nedre gräns, *dolus eventualis*, situationer av medveten ovetskap (*dolus Alexanderson*). Man har tilläpplat *dolus Alexanderson* just vid till exempel häleri där gärningspersonen medvetet underlåter att ta reda på varifrån egendomen härrör (Baumbach & Elholm, sidor 177-179; Lund Madsen, sida 80). Att medvetet hålla sig i ovetskap om något kan också i svensk rätt

påverka utfallet av uppsåtets nedre gräns, alltså likgiltighetsuppsåt (Jareborg 2001, sida 313; Asp m.fl., sida 300).

I Finland har Högsta domstolen konstaterat att avsiktlig ovetskap inte utesluter uppsåt i förhållande till en relevant omständighet (se HD 2006:64). Rättspraxis ger dock inga tydliga riktlinjer för huruvida avsiktlig ovetskap i sig skapar uppsåt (Matikkala 2007, sida 115; Vihriälä, sidor 156-158; Karkkulainen 2023a, sidor 111-112). I rättslitteraturen har föredragits tolkningen att medveten ovetskap i sig motsvarar uppsåt (Frände 2012, sida 124; Korkka-Knuts m.fl., sida 204). Även jag anser att medveten eller avsiktlig ovetskap borde betraktas som en självständig uppsåtsform också i Finland, eftersom det mot bakgrund av analysen verkar vara en utmaning att bevisa såväl sannolikhetsuppsåt som målbildsuppsåt vid penningtvättsbrott (se vidare Karkkulainen 2023a, sidor 114-120).

3.3. *Målbildsuppsåtets förhållande till syftet med penningtvättsåtgärder*

Penningtvättsåtgärderna är typiskt sett vidtagna i syfte att ge ett intryck av att tillgångar som förvärvats genom brott skulle härröra från lagliga inkomstkällor (Berg & McCarthy, sidor 5-8; Baker & Napper, sidor 5-8; Holmquist, sidor 148 och 170). Att pengarna härrör från brott är således en absolut förutsättning för att uppnå förfarandets slutliga mål, såsom att dölja egendomens olagliga ursprung eller att skaffa sig ekonomisk vinning genom att tvätta svarta pengar vita. Syftet med handlingen täcker då också premissen att egendomen härrör från brott (se också Holter, sida 409).

Många fall i undersökningsmaterialet hänger ihop med brottslighet som har till syfte att ge vinning och att finansiera fortsatt brottslig verksamhet (se vidare Baker & Napper, sida 2). Vanligen har också penningtvättaren fått vederlag för penningtvättsåtgärder (t.ex. fall 4, 12, 25 och 32). Det verkar vara ganska lätt att leda i bevis att gärningspersonen har tvättat svarta pengar planmässigt eller yrkesmässigt, medan det är betydligt svårare att lägga fram faktabevis som entydigt visar att penningtvättaren vid en viss tidpunkt haft som målbild att tillgångarna förvärvats genom brottslig verksamhet.

Att skilja målbildsuppsåt från tidigare uppsåtsmodeller möjliggör att den mer förkastliga inställningen till uppfyllelse av brottsrekvisit har betydelse vid straffmätning (Karkkulainen 2022b, sida 580; Karkkulainen 2023a, sida 118). Likafullt kan det vara mer praktiskt att vid bedömning av graden av skuld beakta förfarandets omfattning, planmässighet och yrkesmässighet, vilket är lättare att bevisa än att penningtvättaren handlat målbildsuppsåtligt. Enligt min uppfattning, behöver målbildsuppsåt inte alltid betyda en högre grad av skuld jämfört med en gärning som inte begåtts målbildsuppsåtligt. Vill gärningspersonen tvätta svarta pengar för att försörja sina barn, utmärks det förfarandet inte av en högre grad av skuld än det förfarandet där gärningspersonen är likgiltig för egendomens ursprung, men brottet begås för att finansiera terrorism.

4. Slutsatser

Målbildsuppsåt vid penningtvättsbrott gäller situationer där gärningspersonen vid tidpunkten för gärningen haft som målbild att handlingen riktas mot egendom som härrör från brott. Målbildsuppsåtsteorin bygger på sex underkategorier. Dessa underkategorier bildar en konstruktion som juridiska experter kan utnyttja när de argumenterar för eller emot gärningspersonens målbildsuppsåt. I den här artikeln har jag framställt undersökningens analysresultat rörande frågor om huruvida finska penningtvättsfall innehåller sådana fakta som kan visa på målbildsuppsåt samt vilka svårigheter som kan knytas till att bevisa målbildsuppsåt.

Målbildsuppsåt kan inte tillämpas om åklagaren inte lagt fram faktabevis som visar på detta. Mot bakgrund av analysen verkar det att bevisa målbildsuppsåt vara som mest utmanande när det redan visar sig vara svårt att bevisa uppsåt överhuvudtaget. Däremot tycks det att bevisa målbildsuppsåt vara lättare vid brottmål där gärningspersonen också varit medveten om att den egendom som penningtvättsåtgärderna var riktade mot härrörde från brott. Målbildsuppsåt skulle således sällan kunna tillämpas i situationer där gärningspersonen inte också uppfattat det som övervägande sannolikt att egendomen förvärvats genom brott. I detta avseende motsvaras målbildsuppsåt träffande av uppsåtets vardagspråkliga definition "med vett och vilja" (se t.ex. Asp m.fl., sida 270; Wegner, sida 65).

Det är också viktigt att poängtera att det primära syftet med att utveckla målbildsuppsåtsteorin inte varit att lösa problem som gäller uppsåtets nedre gräns, det vill säga gränsdragningen mellan uppsåt och oaktsamhet. I stället motsvarar målbildsuppsåt avsiktssuppsåt, som betraktas som följduppsåtets högsta grad (Karkkulainen 2022a, sida 445; Karkkulainen 2023a, sidor 117-118). Därför är det inte överraskande att praktiska svårigheter verkar vara karakteristiska för såväl målbildsuppsåt som avsiktssuppsåt – ofta är det lättare att bevisa vad gärningspersonen i en viss situation har förstått än att avläsa hens avsikter med handlingen (Gröning m.fl., sida 238).

Svårigheter med att bevisa målbildsuppsåt kan trots allt minska uppsåtmodellens användbarhet när det gäller uppsåtsbedömning i rättskipning. Dessa svårigheter verkar framhävas vid penningtvätt, eftersom de i analysen ingående penningtvättsfallen inte innefattar typiskt påvisbara yttranden eller meddelanden som skulle kunna avslöja gärningspersonens målbild. Däremot är det vanligt att penningtvättaren inlåter sig i åtgärder utan att hens såväl vilja som medvetenhet kan observeras från en utomståendes perspektiv. För att uppsåtsribban inte ska sättas för högt, kan till exempel medveten ovetskap vara en tillämplig uppsåtform vid många penningtvättsfall.

Kontaktuplysningar

Jussi Karkkulainen: jussi.karkkulainen@uef.fi

Litteraturförteckning

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

Litteratur

- Andenæs, J., Rieber-Mohn, G. F. & Sæther, K. E. (2016). *Almindelig strafferett*. 6. uppl. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersén, A. (2020). *Rahanpesun estäminen*. Helsingfors: Alma Talent.
- Asp, P., Ulväng, M. & Jareborg, N. (2013). *Kriminalrättens grunder*. 2. uppl. Uppsala: lustus Förlag.
- Asp, P. & Ulväng, M. (2021). *Straffrätt för ekonomer*. 2. uppl. Uppsala: lustus Förlag.
- Asp, P. (2022). Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott 3 §. Lexino kommentar 2022-09-01 (JUNO). Norstedts Juridik.
- Baker, E. & Napper, P. (2019). UK Money laundering – typological considerations. I Srivastava, A., Simpson, M. & Powell, R. *International guide to money laundering law and practice*. 5. uppl. Haywards Heath: Bloomsbury Publishing, 1-58. <https://doi.org/10.5040/9781526502339.chapter-001>
- Baumbach, T. & Elholm, T. (2020). *Strafferettens almindelige del: Det strafferetlige ansvar*. Köpenhamn: Djøf Forlag.
- Berg, S. & McCarthy, K. (2018). An introduction to the challenges of money laundering. I McCarthy, K. (red.) *The money laundering market: Regulating the criminal economy*. Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing, 3-32. <https://doi.org/10.2307/j.ctv5cg8z1.4>
- Elholm, T., Lund Madsen, L., Rahbæk, H. & Røn, J. (2022). *Kommenteret straffelov: Speciel del*. 12. uppl. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Frände, D. (2009). *Finsk straffprocessrätt*. Helsingfors: Edita Publishing.
- Frände, D. (2012). *Allmän straffrätt*. 4. uppl. Helsingfors: Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.
- Gröning, L., Husabø, E. J. & Jacobsen, J. (2021). *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*. 2. uppl. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haugen, F. & Sverdrup Ejested, J. (2019). *Strafferett: Håndbok*. 5. uppl. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Holmquist, R. (2021). *Brotten i näringsverksamhet*. 5. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holter, K. (2020). *Hensikt og omkringliggende begreper i strafferetten*. Oslo: Karnov Group Norway.
- Hyttinen, T. (2017a). Kansallinen rikoslaki kansainvälisessä paineessa – itsepesun rangaistavuus Suomessa. *Lakimies* 115(3-4), 334-361.
- Hyttinen, T. (2017b). Rahanpesun esirikoksen toteennäyttämiskynnys. *Defensor Legis* 98(6), 833-851.
- Hyttinen, T. (2021). *Rahanpesu ja rikosvastuu: teoria ja käytäntö*. Helsingfors: Alma Talent.
- Hyttinen, T. & Tapani, J. (2023). Rahanpesu. I Frände, D., Hyttinen, T., Kallio, H., Korkka-Knuts, H., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. *Keskeiset rikokset*. 5. uppl. Helsingfors: Edita, 791-818.
- Jareborg, N. (2001). *Allmän kriminalrätt*. Uppsala: lustus Förlag.
- Jareborg, N. (2016). Kognitionspsykologi och straffrättsligt ansvar. I Jareborg, N & Ulväng, M. *Tanke och uppsåt*. Uppsala: lustus Förlag, 11-108.
- Karkkulainen, J. (2022a). Tavoitetahallisuus – tunnusmerkistön mukainen olosuhde rikosentekijän tavoitteena. *Lakimies* 120(3-4), 444-466.
- Karkkulainen, J. (2022b). Tavoitetahallisuus ja pelottelutarkoitus vainoamisrikoksessa. *Oikeus* 51(4), 562-584.
- Karkkulainen, J. (2023a). Kohti vaarattomampaa tahallisuussäännöstä – olosuhdetahallisuus rikoslakiin? *Oikeus* 52(2), 103-124.
- Karkkulainen, J. (2023b). Målbildsuppsåt och järnvägsvagnsmodellen vid bedrägeribrott. *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 136(4), 493-525. <https://doi.org/10.18261/tfr.136.4.3>
- Koponen, P. (2002). Tahallisuudesta talousrikoksissa. *Oikeustiede-Jurisprudentia* 35, 235-342.

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

- Koponen, P. (2004). *Talousrikokset rikos- ja rikosprosessioikeuden yhtymäkohdassa. Erityisesti tahallisuuden ja syytesidonnaisuuden kannalta tarkasteltuna*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Koponen, P. (2007). Ongelmallinen olosuhdetahallisuus meillä ja Yhdysvalloissa: Ovatko systematiikka ja yhdenvertaisuus ylläpidettävissä? *Defensor Legis* 88(1), 37-53.
- Korkka-Knuts, H., Helenius, D. & Frände, D. (2020). *Yleinen rikosoikeus*. Helsingfors: Edita.
- Lappi-Seppälä, T. & Melander, S. (2022). Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä (RL 3 luku). I Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T. & Rautio, I. *Rikosoikeus*. Helsingfors: Alma Talent, 48-72.
- Lund Madsen, L. (2020). *Strafferet I: Ansvar*. 6. uppl. Köpenhamn: Djøf Forlag.
- Matikkala, J. (2005). *Tahallisuudesta rikosoikeudessa*. Helsingfors: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Matikkala, J. (2007). KKO 2006:64 – tahallisuus ja huumausaineen laatu. *Lakimies* 105(1), 109-118.
- Matningsdal, M. (2015). *Straffeloven: Alminnelige bestemmelser*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Matningsdal, M. (2021). *Norsk spesiell strafferett*. 3. uppl. Bergen: Fagbokforlaget.
- Melander, S. (2019). *Allmänna förutsättningar för straffansvar*. Övers. Lenita Häggblom. Helsingfors: Helsingfors universitet. <https://doi.org/10.31885/9789515149886>
- Miles, M. B., Huberman, A. M. & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. 3. uppl. California: Sage Publications.
- Münther, J. & Palmann, M. (2022). *Kompendium i Strafferet*. 5. uppl. Frederiksberg: KompendieForlaget.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook*. 2. uppl. California: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781071802878>
- Nuotio, K. & Majanen, M. (2022). RL 32: Kätkemis- ja rahanpesurikokset. I Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T. & Rautio, I. *Rikosoikeus*. 5. uppl. Helsingfors: Alma Talent, 1078-1098.
- Nuutila, A. (1997). *Rikoslain yleinen osa*. Helsingfors: Lakimiesliiton kustannus.
- Piippo, J. (2021). Itsepesukriminalisoinnin suhde myötärangaistuja tekoja koskevaan oppiin. *Lakimies* 119(7-8), 1242-1268.
- Roxin, C. & Greco, L. (2020). *Strafrecht: Allgemeiner Teil*. 5. uppl. München: Verlag C. H. Beck.
- Røn, J. (2018). Formueforbrydelser. I Vestergaard, J. (red.). *Forbrydelser og andre strafbare forhold*. 3. uppl. Köpenhamn: Gjellerup, 174-226.
- Sahavirta, R. (2008). *Rahanpesu rangaistavana tekona*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Tapani, J. (2004). *Petos liikesuhteessa – Talousrikosoikeudellinen tutkimus*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Tapani, J. (2013). Esirikoksen yksilöitävyys ja olosuhdetahallisuus. *Defensor Legis* 94(5), 786-798.
- Tapani, J., Tolvanen, M. & Hyttinen, T. (2019). *Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi*. 3. uppl. Helsingfors: Alma Talent.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 2. uppl. Helsingfors: Tammi.
- Ulväng, M. (2016). Likgiltighet och uppsåt. I Jareborg, N. & Ulväng, M. *Tanke och uppsåt*. Uppsala: Lustus Förlag, 109-318.
- Vihriälä, H. (2012). *Tahallisuuden näyttäminen*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.
- Waaben, K. (1957). *Det kriminelle forsæt*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Waaben, K. & Langsted, L. B. (2014). *Strafferettens specielle del*. 6. rev.uppl. Köpenhamn: Karnov Group.
- Wegner, R. B. (2015). *Strafferett: Alminnelig del*. 2. uppl. Drammen: Forlaget Vett & Viten.
- Wennberg, S. (2020). *Introduktion till straffrätten*. 12. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Officiella källor

- Lovforslag nr. 147 af 21.2.2018, Forslag til Lov om ændring af straffeloven (Selvstændig bestemmelse om hvidvask).
- RP 53/2002 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av vissa av strafflagens bestämmelser om ekonomiska brott och av vissa lagar som har samband med dem.
- RP 285/2010 rd, Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 32 kap. 6 och 14 § i strafflagen och 15 § i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden.

Denne artikel er tildelt
en CC-By 4.0 licens

Undersökningsmaterialet

Fall

- 1 = Uleåborgs tingsrätt, dom 21/113033 den 24 mars 2021
- 2 = Birkalands tingsrätt dom 21/133650 den 13 augusti 2021
- 3 = Södra Karelen tingsrätt dom 21/137793 den 14 september 2021
- 4 = Kajanalands tingsrätt dom 21/121120 den 12 maj 2021
- 5 = Östra Nylands tingsrätt dom 21/142496 den 11 oktober 2021
- 6 = Birkalands tingsrätt dom 21/137490 den 10 september 2021
- 7 = Mellersta Finlands tingsrätt dom 21/107679 den 23 februari 2021
- 8 = Västra Nylands tingsrätt dom 21/106757 den 12 februari 2021
- 9 = Östra Nylands tingsrätt dom 21/118686 den 29 april 2021
- 10 = Egentliga Finlands tingsrätt dom 21/154309 den 15 december 2021
- 11 = Helsingfors tingsrätt dom 21/130894 den 15 juli 2021
- 12 = Helsingfors tingsrätt dom 21/152319 den 3 december 2021
- 13 = Västra Nylands tingsrätt dom 21/111070 den 12 mars 2021
- 14 = Helsingfors tingsrätt dom 21/150223 den 23 november 2021
- 15 = Mellersta Finlands tingsrätt dom 21/153748 den 15 december 2021
- 16 = Helsingfors tingsrätt dom 21/114607 den 1 april 2021
- 17 = Helsingfors tingsrätt dom 21/118330 den 26 april 2021
- 18 = Östra Nylands tingsrätt dom 22/117026 den 20 april 2022
- 19 = Uleåborgs tingsrätt dom 21/143710 den 18 oktober 2021
- 20 = Södra Österbottens tingsrätt dom 21/152263 den 2 december 2021
- 21 = Helsingfors tingsrätt dom 21/103172 den 22 januari 2021
- 22 = Norra Karelen tingsrätt dom 21/152120 den 2 december 2021
- 23 = Östra Nylands tingsrätt dom 21/106452 den 12 februari 2021
- 24 = Birkalands tingsrätt dom 21/146638 den 3 november 2021
- 25 = Kajanalands tingsrätt dom 21/152397 den 3 december 2021
- 26 = Birkalands tingsrätt dom 21/120019 den 5 maj 2021
- 27 = Egentliga Finlands tingsrätt dom 21/144142 den 10 oktober 2021
- 28 = Birkalands tingsrätt dom 21/138645 den 17 september 2021
- 29 = Egentliga Finlands tingsrätt dom 21/108447 den 24 februari 2021
- 30 = Östra Nylands tingsrätt dom 21/155532 den 21 december 2021
- 31 = Östra Nylands tingsrätt dom 21/147471 den 9 november 2021
- 32 = Södra Karelen tingsrätt dom 21/119642 den 10 maj 2021
- 33 = Birkalands tingsrätt dom 21/146174 den 2 november 2021
- 34 = Uleåborgs tingsrätt dom 21/105096 den 3 februari 2021
- 35 = Egentliga Finlands tingsrätt dom 21/140077 den 27 september 2021